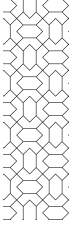

CITATION

Altuntaş, Mehmet, "A Review of the Verses on the Value of the World", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]*, 13, 13 (2018/13) pp. 103-128

DÜNYANIN DEĞERİNE DAİR AYETLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

A Review of the Verses on the Value of the World

Mehmet ALTUNTAŞ

Dr. Öğr. Üyesi.

Yozgat Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Bölümü.

Assistant Professor, Bozok University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Studies.

maltuntas73@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-3702-2126.

Öz

Allah (c. c.), kâinatı ve onun bir parçası olan dünyayı oyun için yaratmadığını el-Enbiyâ 21/16-17 ve ed-Duhân 44/38. ayetlerinde ifade etmiştir. Ancak kâfirlerin, dünya nimetlerine ve hayata oyun ve eğlence gözüyle baktıkları ve bu doğrultuda bir hayat yaşadıkları pek çok ayette dile getirilmiştir. Oysaki insan ve yeryüzü, oyun için değil, ahirete hazırlık yapmak için yaratılmıştır. Cennete girmek isteyen kişilerin hayatlarını bu doğrultuda yaşamaları gerekmektedir. Zira hayat, sadece bu dünyadan ibaret olmayıp ahirete de içine alarak sonsuza kadar devam edecektir.

Yeryüzündeki kötülükler, insanın işlediği fiillerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla yeryüzünü veya dünya nimetlerini kötülüklerin kaynağı olarak görmek doğru değildir. Ancak bazı Müslümanlar, hatalarından dolayı kendileri yerine dünyayı kötiledikleri için hayatın pek çok alanında sıkıntılar çekmektedirler. Müslümanların bu sıkıntılardan kurtulmaları için dünyayı sevmeleri ve ona hak ettiği değeri vermeleri gerekmektedir. Bu bağlamda bu makalede, dünyanın övülmesi ve yerilmesi konuları, insanın sorumluluğu bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, dünya, değer, kâfir, amel, eğlence, sorumluluk.

A REVIEW OF THE VERSES ON THE VALUE OF THE WORLD

Abstract

Allah has made it clear in the verses of al-Anbiya 16-17 and ad-Dukhan 38 that he did not create the universe and the world as a part of it for the game. Yet, it is stated in many verses that disbelievers look at the blessings of the world and life through the eyes of games and entertainment and live a life in this direction. However, man and earth were created not for game, but for preparing for the hereafter. Those who want to enter paradise must live their lives accordingly. Because life is not just about this world, but it will continue forever by taking the hereafter into account.

Evils on earth is made up of man's deeds. Therefore, it is not right to see the earth or the world's blessings as the source of evils but some Muslims are suffering in many areas of life because they have misled the world instead of themselves because of their mistakes. Muslims must love the world and give it the value it deserves in order to get rid of these difficulties. In this context, in this article the subjects of praise and vilify of the world has been dealt with in the context of human responsibility.

Keywords: Qur'an, world, value, unbelievers, deeds, entertainment, responsibility.

KAYNAKÇA

Altuntaş, Mehmet, "Dünyanın Değerine Dair Ayetler Üzerine Bir İnceleme", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]*, 13, 13 (2018/13) ss. 103-128. **Makale Geliş T:** 24/05/2018, **Kabul T:** 07/06/2018.

Giriş*

Allah'ın Cemâl sıfatının yansımalarıyla dolu olan kâinat, O'nun varlığının en büyük delilidir. Her insan kâinatta ve yeryüzünde Musavvir ve Hâlik olan Allah'ın birbirinden güzel eserlerini müşahede etmektedir. Şüphesiz yeryüzündeki güzellikler, herkesi mutlu etmektedir. Buna rağmen dünyayı kötülüklerin kaynağı olarak görenler eksik olmamıştır. Dünyayı değersiz görmek veya ona gereken değeri vermemek, tarihte olduğu gibi günümüzde de Müslümanları ekonomik, siyâsî, askerî açıdan sıkıntılarla karşı karşıya getirmiştir. Müslümanların bu tür sıkıntılardan kurtulmaları ve dünyada söz sahibi olmaları için dünyaya hak ettiği değeri vermeleri gerekmektedir.

Dünya nimetleri, insanın hizmetine sunulmuştur. Bu nimetlerle ilgili olarak ortaya çıkan iyilik ya da kötülük, insana aittir. Bir başka ifadeyle kötülük veya iyilik, insan-eşya-inanç/inançsızlık üçlüsünden meydana gelmektedir. Bu gerçeğe rağmen dünya bazılarınca, insanı Allah'tan uzaklaştıran “sinsi bir düşman” olarak görülmüştür. Böylece insanlar işledikleri günahların sorumluluğunu üstlenmek yerine, dünyayı suçlayarak sorumluluklarını üstlerinden atmaya çalışmışlardır. Ancak Kur'an, sorumluluk anlamında dünyayı değil; yeryüzünde tek irade sahibi olan insanı muhatap almaktadır. Bu Kur'anî gerçeğe rağmen yeryüzünün veya dünya nimetlerinin kötülenmesi mümkün müdür?

“Ayet ve hadislerde dünya ve nimetlerinin hem tehlikeli yönlerine hem de faydalı yönlerine işaret edilerek bazen yerildiği, bazen de met-hedildiği görülmektedir.”¹ Dünyadaki nimetlerin hem iyi hem de tehlikeli yönlerinin olduğunu söylemek kanaatimizce doğru değildir. Örneğin bal nimetinin zâtı itibariyle tehlikeli bir yanı yoktur. Ancak buna karşın, bu nimetin yanlış kullanılışı veya haram yollardan kazanılışıyla ilgili bir kötülükten bahsedilebilir. Bu ise balın nimet oluşuyla, bir başka ifadeyle zâtıyla ilgili değil; insanla alakalıdır. Nimetler, zâtı itibariyle değersizlik taşımaz ve insanların işledikleri kötülükler onların değerlerini ortadan kaldırmaz. Ayrıca kâinattaki varlıklar, her an Allah'ı

* Bu makale, “Kur'an Perspektifinden Dünyanın Değeri” (Doktora tezi, Ankara Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008) adlı tezden üretilmiştir.

¹ Alican Tatlı, “Zühd Açısından Hadislerde Dünya” (Doktora tezi, Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996), 170.

zikrettikleri için ontolojik anlamda değerlidirler.² Buna ilaveten zekât, hac, sadaka gibi malî ibadetlerin yerine getirilmesinde helal yollarla elde edilen servetin varlığı ve sürekliliği kaçınılmazdır. Yine huzurlu bir yaşam ve insanın zarurî ihtiyaçlarını karşılaması için servetin varlığı ayrı bir önem arz etmektedir. Kur'an'ın önerdiği ideal yaşam da bu şekilde bir dünya anlayışını öngörmektedir. Buna rağmen bazı insanlar, sadece dünya nimetlerine değer vermekte ve bunun için çalışmaktadırlar. Elbette ki böyle bir yaşam, sadece maddî değer taşımaktadır.³

Bazı mutasavvıflar, dünyayı “maddeye yönelen nefsin arzuları” şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda onlar, dünyaya farklı isimler vermişlerdir. “Şeyhlerimiz dünyaya ‘hınzır’ diyorlardı. Eğer onun için daha kötü bir isim bilselerdi onu söylerlerdi. Dünya onlardan birisine yöneldiği zaman, ‘Benden uzaklaş ey hınzır! Benim sana ihtiyacım yok’”⁴ gibi olumsuz ve aşağılayıcı cümleler kullanmışlardır. Ebû Tâlib el-Mekkî’ye (ö. 386/996) göre bu sözün anlamı şudur: “Ey dünya! Allah’ın, sana karşı zühd sahibi olup kendisini tercih edip etmeyeceğimizi sınamak için bizi seninle imtihan ettiğini biliyoruz. O’nun sana gazap ettiği gibi biz de gazap ediyoruz.”⁵ Yine Ebû Tâlib el-Mekkî, Hasan Basrî’den (ö. 110/728) nakille şöyle demektedir: Zühd ehlinde birine helal mal verilip, “Bunu al ihtiyacını giderirsin” denildiğinde o: “Benim buna ihtiyacım yok, onun kalbimin huzurunu bozmasından korkarım.”⁶

İdeal bir yaşam tarzı olarak sunulan böyle bir hayat anlayışının Müslümanların geneline hâkim olması durumunda fakirlere kimler zekât verecek? Yine böyle bir hayat tarzının benimsenmesi durumunda, doğal olarak fakirleşecek olan Müslümanlar, hac, umre kurban gibi malî ibadetlerini nasıl ifa edecekler? Öte taraftan bu ve benzeri ifadelerin, çalış-

² Kur'an'da kâinatla ilgili ayetlerin sayısı 750 civarında olup bu sayı Kur'an'ın 1/6 kadarını teşkil etmektedir. Bkz. Mevlüt Güngör, “Kur’ân ve Kâinat Kitabı”, *Tasavvuf Dergisi* 16, (2006): 107-124. Ayrıca Kur'an'da ilmî konularla alakalı 850'den fazla ayet bulunmaktadır. Bkz. Fethullah Han, *Kur’ân ve Kâinat Âyetleri*, çev. Safiye Gülen (İstanbul: İnkılâb Yay., 1988), 13.

³ Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* (İstanbul: Ötüken Yay., 1998), 28; Hilmi Ziya Ülken, *Değerler, Kültür ve Sanat* (İstanbul: yy., 1996), 6.

⁴ Muhammed b. Ali b. Atriyye Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, thk. Asım İbrahim (Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, 2005), 1: 407; Ebû Hamid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ty.) 3: 210.

⁵ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, 1: 406.

⁶ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, 1: 407.

mayı dile getiren Kur'an ayetiyle bağdaştırılması nasıl mümkün olacaktır? Kur'an, dünya nimetlerine sahip olup bunları infak ederek ibadetlerde kullanmayı örnek bir davranış olarak sunmaktadır. Zira zekât, infak ve ihsan konusunda Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır.

Mutasavvıflar tarafından dünyayla ilgili kullanılan ilginç isimlerden birisi de Mâlik b Dînâr'ın, Hz. Ali'den yaptığı bir iktibasta "ahiretin kuması"⁷ şeklinde tanımlanmasıdır.⁸ Bu ifadeye göre iki kuma olan dünya ve ahiretin bir arada olmaları söz konusu olamayacağından dünya ahiret, ahiret de dünya ehline haramdır⁹ denilmiştir. Bunun yanında dışını "güzel bir kadına", içini de "çirkin bir kocakarıya" benzetenler de olmuştur. Dünya, eş edinmez. Ancak kendisini beğensinler diye eşler edinir. Önce insanı yükseltir sonra da alçaltır.¹⁰ Dünya, her gece başka biriyle beraber olan "fahişeye" benzer. Zehirli yılan gibidir. Dokununca pürüzsüzdür, fakat zehiri öldürücüdür.¹¹

Dünyayı "leş"e ve "kenef"e benzeten Ebû Tâlib el-Mekkî şöyle demektedir: Bazı keşf sahipleri bunu keşf yoluyla müşahede etmiştir. Onlardan birisi şöyle demiştir: Dünyayı leş şeklinde, İblis'i de ona saldıran köpek suretinde gördüm. Yine keşf sahipleri dünyayı, bir kenef gibi görmüşler ve zaruret olmadıkça içine girmeyip, "Tuvalete ne kadar az girilirse o kadar iyi olur" demişlerdir.¹²

Bu ve benzeri uygun olmayan tanımlamaların, benzetmelerin ve isimlendirmelerin, mecâzî anlamda da olsa, dünya için kullanılması doğru değildir. Çünkü Kur'an, içindeki tüm varlıklarla dünyayı Allah'ın varlığını ortaya koyan "ayet" olarak takdim etmektedir.

⁷ Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn*, 3: 209; 4: 316. Ayrıca bkz. Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman el-Cevzî, *et-Tezkira fi'l-va'z*, thk. Ahmed Abdulvehhab Fetih (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, h. 1406), 101; Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman el-Cevzî, *Saydu'l-hâtir* (Dimeşk: Dâru'l-kalem, 2004), 218; Ahmed b. Nasır et-Tayyâr, *Hayatü's-selef beyne'l-kavl ve'l-âmel* (Arabistan: Dâru İbni'l-Cevzî, h. 1433), 430.

⁸ Bu cümle, cahillerin söylediği bir söz olarak kabul edilmiştir. Bkz. Ali b. Mustafa et-Tantavî, *Nûr ve Hidâye* (Arabistan: Dâru'l-münâra, 2009), 231.

⁹ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* (Kahire: Mektebetu'l-kudsî, h. 1351), hadis no: 1314.

¹⁰ Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn*, 3: 215; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fevâid*, çev. Abdullah Tuncer (İstanbul: Polen Yay., 2006), 85.

¹¹ Ebû Hamid Muhammed el-Gazzâlî, *Kimyâyı saâdet*, çev. Ali Arslan (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2004), 2: 563; İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fevâid*, 85.

¹² Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, 1: 407-408.

1. Kâfirlere Göre Dünyanın Değeri

Kâfirlerin dünyayla ilişkileri sadece onun maddî yönüyle sınırlıdır. Bu yüzden Kur'an, sahip oldukları serveti batıl yollarla edinip haram işlerde kullanan kâfirler için dünya malını "geçici bir metâ" olarak tanımlamıştır.¹³ Ayrıca Kur'an, "Bizi anmaktan yüz çeviren ve şu yakın hayattan başka bir şey istemeyenlerden uzak dur. Onların bilgiden anladıkları şey budur" (en-Necm 53/29-30) ayetinde ifade edildiği üzere kâfirlerin sadece dünya malı için çalışmalarını "ulaşacakları en yüksek ilmî seviye" şeklinde tanımlamış ve bu kişilerin amellerinin değersizliğini yaşamlarına uygun olarak, "İnkâr edenlere gelince: Onların işleri, düz arazideki serap gibidir. Susayan onu su sanır, fakat yanına gelince hiçbir şey olmadığını anlar ve yanında Allah'ı bulur; Allah onun hesabını görür" (en-Nür 24/39) benzetmesiyle ifade etmiştir.

Sadece dünya malı için çalışmak ve eğlenmek kâfirlerin en tipik özelliklerinden biridir.¹⁴ Nitekim Muallaka şiirleri, şehevî ve bedenî zevkleri tatmin etmeyi dile getiren anlatımlarla başlar. Zira bu şiirlerde kadın ve şarap, insanların en çok zevk aldığı unsurlar arasında yer almaktadır.¹⁵ Hz. Peygamber eğlenceyi hayatın temel gayesi hâline getiren müşriklerin dünyevî yaşamlarıyla hayatı boyunca mücadele etmiştir.¹⁶ Ancak müşriklerin tüccar zihniyetine sahip olmaları nedeniyle, karşılığı ahirette verilecek mükâfata inanmaları oldukça zordu. Zira değer ölçüsü olarak sadece zenginliği benimsemeleri, onlarda kendilerini üstün görme psikolojisi geliştirmiş¹⁷ ve bunun sonucunda da Allah'ın kavli ve kevnî ayetlerine inanmayı reddetmişlerdir.¹⁸ Bunun bir sonucu olarak Allah onlar hakkında şöyle demiştir: "Bizimle buluşmayı ummayan ve sadece şu ya-

¹³ Âl-i İmrân 3/185, 197; et-Tevbe 9/38; Yûnus 10/23;69-70; er-Ra'd 13/26; en-Nahl 16/117. Açıklamalar için bkz. İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-'ulûm ve'l-hikem*, çev. Ali Kaya (İstanbul: Semerkand Yay., 2007), 2: 395; Muhammed İhsan Oğuz, *Hayât-ı Dünya ve Ahiret* (İstanbul: Mehmet İhsan Oğuz Vakfı Yay., 1990), 14-16.

¹⁴ et-Tevbe 9/75-76.

¹⁵ Bkz. *el-Muallakâtü's-Seb'a*, çev. Şerafettin Yalçınkaya (İstanbul: MEB Yay., 1985), 42-44, 67-69, 85, 115.

¹⁶ Ramazan Altuntaş, "İslamî Anlayışa Göre "el-Hayâtü'd-Dünya" Kavramını Yorumlama Biçimleri" *CÜİF Dergisi* 7/1 (2003): 147.

¹⁷ Bkz. et-Teğâbun 64/6; Abese 80/5; el-Alak 96/7.

¹⁸ Râğıb İsfehânî, *Tafsîlu'n-neş'eteyn ve tahsilü's-sa'âdeteyn*, çev. Mevlüt F. İslamoğlu (İstanbul: Pınar Yay., 1996), 27-32.

kın hayata razı olup onunla mutlu olan, ayetlerimizden gaflet edenlerin yaptıkları işlerden ötürü varacakları yer ateştir!” (Yûnus 10/7-8).

2. Kâfirlerin, Hayatı “Oyun” ve “Eğlence” Olarak Telakki Etmeleri

Allah dünyayı, insanı, hayatı ve yeryüzündeki varlıkları eğlenmek için yaratmamıştır. Ancak kâfirler dünyaya, hayata ve dünya nimetlerine bu gözle bakmaktadırlar.¹⁹ Kur’an’a göre kâinatın ve hayatın yaratılışı, oyundan uzak olup büyük bir ciddiyet ifade etmektedir:

“وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهُمْ آتَاتُخْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ” “Gökleri, yeri ve bu ikisi arasındaki varlıkları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. Eğlenmek isteseydik, kâinatı (müşrikler için değil) kendimiz için eğlence aracı yapardık. Eğer yapsaydık böyle yapardık; ama yapmadık yapmayız da!” (el-Enbiyâ 21/16–17). Dünyanın, oyun için yaratıldığını söylemek, Allah’ı bir oyun yaratıcısı olarak kabul etmeyle aynı anlama geleceğinden kabul edilebilir bir düşünce değildir.²⁰

Dünyanın batıl ve eğlence için yaratıldığı düşüncesi “kâfirlere” aittir: “وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا” “Göğü, yeryüzünü ve bu ikisi arasındaki varlıkları boş yere yaratmadık. Bu düşünce kâfirlerin (temelsiz) bir iddiasından ibarettir” (Sâd 38/27).

Buna karşın Müslümanlar için bir ayette semaların ve dünyanın yaratılışı hakkında şöyle denilmektedir:

“(Müminler) “وَيَنْفَكُرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا” (göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler ve: ‘Rabbimiz bunları boş yere yaratmadın’ derler” (Âl-i İmrân 3/191) denilmektedir. Bu iki ayete göre dünyanın boşuna yaratılmadığı düşüncesi müminlere; eğlence için yaratıldığı görüşü ise kâfirlere aittir. Kur’an, dünyanın kâfirlere süslü gösterildiğini şöyle dile getirmektedir: “İnkâr edenlere şu yakın hayat süslü gösterildi” (el-Bakara 2/212). Bu ayet, kâfirlerin dünya ile ilgili olarak maddî zevkler dışında herhangi bir güzellik düşünmediklerini göstermektedir.²¹

Bu yüzden Kur’an, “وَدَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَعَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا”

¹⁹ Bkz. el-Mâide 5/57–58.

²⁰ Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddin Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefâtihu'l-gayb*, (Beyrut: Dâru İhyait'türâsi'l-'Arabî, h. 1420),22: 124-125.

²¹ Hayati Aydın, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yay., 2000), 133.

“Dinlerini oyun ve eğlence yerine koyan ve şu yakın hayatın aldattığı kimseleri terk et” (el-En‘âm 6/70) ayetiyle sadece dünya nimetlerini arzulayanlardan uzak durulmasını istemektedir. Bu ayette geçen “dinlerini oyun yerine koyma” ibaresi, “Kâfirler, dinlerini oyun ve eğlence yaptılar”²² veya “oyun ve eğlenceyi din yaptılar” şeklinde anlaşılabilir. Kâfirler, “geçici dünya zevklerini” elde etmeyi yegâne hedef hâline getirdiklerinden, din onlar nazarında oyundan başka bir anlam ifade etmemektedir. Buna göre onların durumunu en güzel şekilde özetleyen cümle, “Onlar oyunu ve eğlenceyi din yaptılar” ifadesi olmaktadır.²³

Yukarıdaki ayete ilaveten kâfirlerin, dünyada bir eğlence içinde olduklarını, “فَدَرُّهُمْ بَخُوضًا وَيَلْعَبُونَ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ” “Bırak onları, kendilerine vaat edilen güne kadar oynayıp eğleninler” (ez-Zuhruf 43/83); “فَوَيْلٌ لِلْمُكذِّبِينَ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ يَوْمَ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ” (et-Tûr 52/11-14); “دَعَا هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكذِّبُونَ” “O gün kâfirlerin vay hâline! Oynayıp eğlenenlere o gün şöyle denilerek cehennem ateşine atılırlar: ‘İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!’” (et-Tûr 52/11-14); “وَلَيْنَ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ فَلَإِبالِهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ” “Onlara sorsan, ‘Biz sadece lafa dalmış, şakalaşıyorduk!’ derler. De ki: ‘Allah, ayetleri ve Elçi’si ile mi alay ediyorsunuz?’” (et-Tevbe 9/65) ayetlerinde geçen “يَخُوضُوا وَيَلْعَبُونَ”, “يَلْعَبُونَ” ve “نَلْعَبُ” ifadeleri de açıkça ortaya koymaktadır. Kâfirler, daha çok mal biriktirmek için sürekli bir yarış içerisindeyler.²⁴ Nitekim bu durum Kur’an’da şöyle ifade edilmektedir: “Bilesiniz ki ilk hayat, (ahiret hesaba katılmadan yaşandığı takdirde) oyun ve eğlenceden, güzellikten, birbirinize üstünlük sağlama yarışından ve daha çok mal-mülk ve evlat sahibi olma hırsından ibarettir” (el-Hadîd 57/20).

²² el-Mâide 5/57-58.

²³ Muhammed Esed, *The Message of the Qur‘ân* (Gibraltar: Dar al Andalus, 1984), 182.

²⁴ Bkz. et-Tekâsür 102/1-2. Kureyş’ten Benî Abd-i Menâf ve Benî Sehm veya ensardan Benî Harise ile Benî Hars kabileleri mal, evlat ve ataları ile övünme konusunda birbirileriyle yarışa başladılar. Bunun üzerine bu süre indi. Bkz. Abdulfettâh Kâdi, *Esbâb-ı nüzüûl*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Fecir Yay.,1995), 475; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el Câmi‘u li ahkâmîl-Kur‘ân* (Beyrut: Dâru’l-fikr, 1993), 10: 150-151; Muhammed b. Ömer ez-Zemahşerî, *el Keşşâf an hakâik-i gavâmidi’t-tenzîl ve ‘uyûni’t-te’vîl* (Beyrut: Dâru’l-kütübîl-‘ilmiyye, 1995), 4: 784. Araplar, ölenler için “zâra kabrahû/kabrini ziyaret etti, öldü” deyimini kullanırlar. Buna göre “ölünceye kadar” mal biriktirmeyle uğraşmak kâfirlerin tipik bir özelliğidir. Bkz. Düccane Cündioğlu, *Kur‘ân Çevirilerinin Dünyası* (İstanbul: Kitabevi Yay., 1999), 95.

Bundan dolayı da kâfirler ve Yahudiler²⁵ dünya nimetleriyle aldanıp oyalanmaktadırlar.²⁶ “Yakın hayat, bir oyun ve boş işlerle oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurdu ise Allah’a itaatsizlikten sakınanlar için elbette daha hayırlıdır. Neden hâlâ aklınızı başınıza almazsınız?” (el-En‘âm 6/32). İbn Abbâs, bu gibi ayetler de kâfirlerin hayatının yerildiğini söylemiştir.²⁷ İslam’a göre ibadetler, hayatın bir parçasıdır. İbadetler değerli olduğuna göre bunların işlendiği dünya her ne kadar geçici olsa da mekân olarak değerlidir. Dolayısıyla Müslümanlar için hayatı ve dünyayı “oyun” şeklinde tanımlamak doğru değildir.²⁸

3. Dünyanın Varlık Olarak Değeri

İslam’a göre kusursuz bir yapıya sahip olan dünya, Hıristiyanlıkta olduğu gibi, insanın hatasını telafi etmek üzere sürgüne gönderildiği süflî bir mekân değil; Müslümanların Allah’a karşı sorumluluklarını yerine getireceği bir yerdir. Kur’an, kâinatın yaratılışını “semâvât” ve “arz” kelimeleriyle; varlıkların değerini “hak”, “batıl” “abes” gibi ifadelerle; insanın yaşamını ise “el-hayâtü’-d-dünyâ” kavramlarıyla ifade etmiştir.

Kâinat, Allah’ın isim ve sıfatlarının tecelli ettiği bir alandır ve buradaki varlıklar her an O’nu tesbih etmektedir.²⁹ Bunun için inananların dünyayı ciddiye alması ve buradaki varlıkları da oyun aracı olarak görmemesi gerekmektedir. Bazı Müslümanlarda görülen ruhbanlık (dünyayı dışlama) gibi anlayışlar, esasen başta Yahudilerin maddî yaşamına mağlup olan ve inzivaya mahkûm edilen Hıristiyanlara aittir.³⁰ Böyle bir yaşam

²⁵ Kur’an’da Ehl-i Kitap mensuplarının da (özellikle Yahudilerin) dünya hayatına çok düşkün olduklarına dikkat çekilmiş (Bakara 2/96), onların bu tutumları sert bir şekilde eleştirilmiştir. Bu bağlamda Yahudilerin insanların mallarına haksız yere el koyup bunları kendilerine helâl görmeleri (Meryem 19/59 ve Teybe 9/34) ve dünya menfaatleri için kutsal kitaplarını değiştirip tahrif etmeleri (Âl-i İmrân 3/78 ve Bakara 2/79) şeklindeki tutumları tenkit edilmiştir. Bkz. Recep Önal, *Ebü Mansûr el-Mâtürîdî’ye Göre İslam Dışı Dinler* (Bursa: Emin Yay., 2013), 217-220.

²⁶ Ebû İshâk eş-Şâtîbî, *el-Muvâfakât fi usûli’ş-şerî‘a*, çev. Mehmet Erdoğan (İstanbul: İz Yay., 2003), 4: 307.

²⁷ Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 12: 515; Seyyid Kutub, *fi Zilâli’l-Kur’ân* (Beyrut-Kahire: Dâru’ş-şurûk, h. 1412), 2: 1072.

²⁸ Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-beyân an te’vil-i âyi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-fîkr, 2001), 5: 214; Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî el-Mâverdî, *Edebu’l-dünyâ ve’l-dîn* (Kostantiniyye: Matba’atu’l-cevâib, h. 1299), 96.

²⁹ el-İsrâ 17/44; el-Hadîd 57/1; el-Haşr 59/1, 24; es-Saff 61/1; el-Cum’a 62/1; et-Teğâbun 64/1...

³⁰ Ebu’l-Fidâ İsmâil b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘azîm*, thk. Sami b. Muham-

tarzının ve anlayışının kanaatimizce Kur'anî bir temeli bulunmamaktadır. Zira "lâ ruhbanîyyete fî'l-İslâm/İslam'da ruhbanîyet yoktur."

Yeryüzü, Mevlâ'nın varlığını ortaya koyan kevnî ayetlerle dolu olduğu için ona ontolojik anlamda kötülük isnat etmek doğru değildir.³¹ Zira kötülük, insanın dünyayı sahiplenme arzusundan kaynaklanmaktadır.³² Hz. Âdem'in zürriyetinden, imanlı insanların yanı sıra, inançsız insanlar türemiş ve bunlar Allah'a isyan ederek her dönem yeryüzünde günah işlemişlerdir. Ancak bu günahlar ve kötülükler, dünyanın zâtıyla alakalı değil; insanın hayatıyla ilgilidir.³³

4. "Hayat" Kelimesinin Kur'an'daki Anlamları

"*hayiye*" fiilinin mastarı³⁴ ve ölümün zıddı olan *hayat*:³⁵ Kur'an'da canlılardaki büyüme gücü,³⁶ doğruyu algılama,³⁷ düşünme,³⁸ sıkıntının ortadan kalkması,³⁹ ahiret hayatı,⁴⁰ Allah'ın "hayy" sıfatı,⁴¹ ölüleri diriltme,⁴² utanma,⁴³ huzur,⁴⁴ ebedî hayat,⁴⁵ selâm,⁴⁶ yaşam⁴⁷ gibi farklı anlamlara gelmektedir.⁴⁸

med Selâme, (byy.: Dâru tayyibe, 1999), 8: 29.

³¹ İsmâil Konevî, *Hâşiyetu'l-Konevî alâ tefsîri'l-Beydavi* (İstanbul: Dersâdet, ty.), 5: 208; Ebû Hamid Muhammed Gazzâlî, *Kitâbu'l-hikme fî mahlûkâtillâh* (Mısır: Matba'atü'n-Nîl, 1903), 1-3.

³² Mustafa Öztürk, "Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünyevî Hayatın Anlamı", *Tasavvuf Dergisi* 16 (2006): 71-72.

³³ İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân*, (İstanbul: Osmanîye Matbaası, 1926), 12: 73-74; Durmuş Hocaoğlu, *Laisizm'den Millî Sekülerizm'e*, (Ankara: Selçuk Yay., 1995), 465.

³⁴ Ebu'l-Hasan Ali b. İsmâil İbn Side, *Kitâbu'l-muhassas* (Mısır: el-Matba'atu'l-kübrâ, h. 1316), 2: 64.

³⁵ Ahmed b. Yusuf es-Semînu'l-Halebî, *Umdetu'l-huffâz fî tefsîr-i eşrafi'l-elfâz* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1996), 1: 477.

³⁶ el-Hadîd 57/17.

³⁷ Fâtır 35/22.

³⁸ el-En'âm 6/122.

³⁹ Âl-i İmrân 3/169.

⁴⁰ el-Enfâl 8/24.

⁴¹ el-Bakara 2/255; Âl-i İmrân 3/2; Tâ hâ 20/111; el-Furkân 25/58; el-Mü'min 40/65...

⁴² el-Bakara 2/260.

⁴³ el-Bakara 2/26.

⁴⁴ el-Bakara 2/179.

⁴⁵ el-Ankebût 29/64.

⁴⁶ en-Nisâ' 4/86; Yûnus 10/10; İbrâhîm 14/23; en-Nûr 24/61; el-Furkân, 25/75; el-Ahzâb 33/44.

⁴⁷ el-En'âm 6/62.

⁴⁸ Açıklamalar için bkz. es-Semînu'l-Halebî, *Umdetu'l-huffâz fî tefsîr-i eşrafi'l-elfâz*, 1: 477-481.

Genel olarak “*hayât*” kelimesi, yeryüzündeki canlılık faaliyetini dile getirmekte ve bu da su sayesinde gerçekleşmektedir.⁴⁹ Hayat nime-tini insana bahşeden Allah olduğu için, insanın da yaşamını âlemlerin Rabbine adaması gerekmektedir.⁵⁰ Dünyada hayat sürme fırsatı, herke-se bir kereliğine verilmektedir. Bu fırsatı salih ameller işleyerek değer-lendirenler cennete girecektir.⁵¹ Ahiret ve dünyadaki sayısız nimetler, mümin için hayatı salih amellerle geçirmeyi zorunlu kılmaktadır. Müs-lümanın bunu düşünmesi ve cennete girebilmesi için hayatını bu doğ-rultuda yaşaması gerekmektedir. Dünya hayatını ahirete tercih eden-ler, kıyamette hüsrana uğrayacak; yeryüzündeki hayatı ve nimetleri cenneti kazanmak için değerlendirenler ise ahirette mutlu bir yaşama ulaşacaklardır.⁵²

Varlıklara can veren “Hayy” ve “Muhyî” isimlerinin sahibi Yü-ce Allah’tır.⁵³ *Hayat* kelimesi, dünya ve ahiret yaşamını içine alan ve başta insan olmak üzere bütün canlı varlıklarla ilişkili bir kelimedir.⁵⁴ Bu kelimenin anlamlarının çoğu, insanın dünyadaki hayatıyla ilgili-dir. Kur’an’da hayat kelimesinin olumlu-olumsuz anlamda kullanılma-sı, insanın yaşamıyla bağlantılıdır. Nitekim bir ayette şöyle denilmek-tedir: “فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ” “Artık kim azmış ve şu yakın hayatı tercih etmişse, onun barınağı cehennemdir” (en-Nâziât 79/37–38). Bu ayet, yeryüzündeki varlıkları veya mutlak ola-rak hayatı değil; dünya hayatını ahirete tercih eden kâfirlerin yaşantısı-nı yermektedir.⁵⁵

Buna mukabil hayat, Kur’an’a uygun yaşadığında övülür. Nitekim Allah, “نَحْنُ أَوْلَىٰ بِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ” “Sizin ilk hayatta ve ahiret-te veliniz biziz” (el-Fussilet 41/31) ayetinde Müslümanların hayatları-nı övmektedir. Çünkü onlar, “Rabbimiz Allah’tır”⁵⁶ der ve hayatlarını

⁴⁹ el-Enbiyâ 21/30.

⁵⁰ el-En’âm 6/62.

⁵¹ el-Hâkka 69/19–24.

⁵² İbn Kayyim el-Cevziyye, *el-Fevâid*, 162–163.

⁵³ el-Bakara 2/255; el-Furkân 25/58.

⁵⁴ Ebu’l-Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr el-Ezdî, *el-Eşbâh ve’n-nezâir fi’l-Kur’âni’l-kerîm*, çev. M. Beşîr Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yay., 2004), 292–294.

⁵⁵ Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb*, 31: 49.

⁵⁶ Fussilet 41/30.

Allah'a adarlar. Müslümanlar Allah'ın dostu; Allah da onların dostudur.⁵⁷ Hayatlarını salih amellerle geçiririler. Zira İslam'a göre dünya, "ahiret-tin tarlasıdır."⁵⁸

5. "ed-Dünyâ" Kelimesinin Kur'an'daki Anlamları

Genel olarak klasik ve modern dönem dilcileri, dünya kelimesinin "denâ" veya "denee" mazi fiilinden türediğini belirtmişlerdir. Bu fiillerden "denâ" yaklaşmak, "denee" ise değersiz anlamına gelmektedir.⁵⁹ "denâ" fiili ve bu kökten türeyen kelimeler ve de *dünyâ* kelimesinin Kur'an'daki kullanımları dikkate alındığında "ed-dünyâ" kelimesinin "denâ" fiilinden türemiş olması daha makul görünmektedir.

5. 1 "الدنيا/ed-Dünyâ" Kelimesinin "Yakın" Anlamına Gelmesi

Çoğulu "دُنُن/dünen" olan⁶⁰ "دُنْيَا/dünyâ" kelimesi, bazı dilcilere göre, "denâ" mazi fiilinden türeyen ve "en yakın"⁶¹ anlamına gelen "أَدْنَى/ednâ" kelimesinin müennesidir. Arapçada "bir kişi bir nesneye yaklaştığında" "دُنِيَ الرَّجُلَ إِلَى الشَّيْءِ"⁶²; "bir şey başka bir şeye yaklaştığı" zaman ise "دُنِيَ الشَّيْءُ مِنَ الشَّيْءِ"⁶³; "Güneşin batmaya yaklaştığını" ifade etmek için "دُنِيَ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ" tabirleri kullanılır.⁶⁴ Bu kullanımlardaki

⁵⁷ el-Mâide 5/55; el-En'âm 6/127; el-A'râf 7/155, 196; Yûnus 10/62; Yûsuf 12/101; es-Sebe' 34/41...

⁵⁸ Aclûnî, bu hadisi Gazzâlî'nin *İhyâ's*ında zikrettiğini, ancak senedinin bulunmadığını, Aliyyü'l-Kârî de bu hadisin mana bakımından doğru olduğunu söylemiştir. Bkz. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, 1992), 6: 202.

⁵⁹ Zemaşşerî, *Keşşâf*, 2: 167; Muhammed Ali el-Fârûkî et-Tehânevî, *Keşşâfu istilâhâti'l-funûn* (Kâhire: Mektebetu'n-nahdâti'l-Mısriyye, 1963), 2: 308.

⁶⁰ Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb Firûzâbâdî, *Okyânusu'l-basît fi tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît* (İstanbul: Matba'atu bahriyye, h. 1305), 4: 959.

⁶¹ Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu'l-luğâ* (Kahire: Dâru'l-Mısriyye, 1964), 14: 187; Ebu'l-Hüseyn Zekeriyâ ibn Fâris, *Mu'cemu mekayisi'l-luğâ*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun (Beyrut: Dâru'l-cil, ty.), 2: 303; İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh* (Mısır: Dâru'l-kitâbi'l-'Arabî, 1956), 6: 2341; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: Dâru lisâni'l-'Arab, 1970), 1: 1021; Muhammed Murtezâ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs* (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994), 19: 417; Hasan Sa'id, *el-Hâdi ila luğâti'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Lübnân, 1991), 2: 68; İsmâil b. Abbâd, *el-Muhîtu fi'l-luğâ*, thk. Muhammed Yâsîn (Beyrut: 'Âlemü'l-kütüb, 1994), 9: 363; Mes'ûd Cübrân, *er-Râid* (Buyrut: Dâru'l-'ilmi'l-melâyi'n, 1967), 682.

⁶² Sa'id, *el-Hâdi ila luğâti'l-'Arab*, 2: 68.

⁶³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, 1: 1021.

⁶⁴ Sa'id, *el-Hâdi ila luğâti'l-'Arab*, 2: 68.

“denâ/denî” fiili mekân ve zaman⁶⁵ bakımından “yaklaşmak” anlamına gelmektedir.⁶⁶

Hz. Muhammed’in, “وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةٌ الْأَدَىٰ عَنِ الطَّرِيقِ” “İmanın en yakın/en alt derecesi, yoldaki eziyet verici şeyleri gidermektir”⁶⁷ hadisindeki “ednâ” kelimesi, hüküm bakımından imanın “en alt” seviyesini ifade etmektedir. Cibril hadisinde Cebrail, “أَدْنُ يَا مُحَمَّدَ” “Yaklaş ey Muhammed”⁶⁸ demiştir. Burada da bu kelime mekân bakımından “yaklaşmak” anlamına gelmektedir. Kur’an’da “denâ/denî” fiilinden türeyen kelimelerin büyük çoğunluğu, yakın olmayı ve bir şeye yaklaşmayı ifade etmektedir.⁶⁹

Kur’an’da “denâ/denî” kökünden türeyen kelimeler, “ed-dünyâ” kelimesi hariç, fiil ve isim olarak 19 yerde geçmektedir. Bu kullanımlarda “denâ” fiili bir yerde yaklaşma,⁷⁰ üç yerde “dan/dân” ve “dâniye/dâniye” şeklinde yakın olma, sarkma,⁷¹ on iki yerde “ednâ/denî” kalıbıyla daha yakın,⁷² daha az,⁷³ daha iyinin zıddı anlamında daha değersiz,⁷⁴ en yakın,⁷⁵ en doğru, en uygun⁷⁶ anlamlarında kullanılmıştır. “En yakın âlem” anlamında kullanılan “el-âlemü’l-ednâ/el-âlemü’l-âdî” ibaresi, yer-

⁶⁵ İsfehânî, *Müfredât*, 318; Firûzâbâdî, *Okyânu’s-sûl-basît*, 4: 959-960.

⁶⁶ Kur’an’da, yeryüzüne en yakın olan gök tabakasına “السماء الدنيا” denilmektedir. Bkz. es-Sâffât 37/6; Fussilet 41/12; el-Mülk 67/5. İlgili açıklamalar için bkz. Cevherî, *es-Sihâh*, 6: 2341; İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, 1: 1021.

⁶⁷ Ebu’l-Hüseyn Müslim b. Haccâc, *Sahihu Müslim* (İstanbul: Çağrı Yay., 1992), “İmân”, 12.

⁶⁸ Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen* (İstanbul: Çağrı Yay., 1992), “İmân”, 6.

⁶⁹ Ebu’l-Bekâ Eyyub b. Musa el-Kefevî, *el-Külliyâtul-‘ulûm* (Bulak: Dâru’t-tıbâ’ati’l-âmiri, h. 1281), 186.

⁷⁰ “ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى” “Sonra yaklaştı, (yere doğru) sarktı” (en-Necm 53/8).

⁷¹ “وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ” “Hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar” (el-En’âm 6/99. Ayrıca bkz. el-Hâkka 69/23; el-İnsân 76/14).

⁷² “فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ” “İki yay uzunluğu kadar yahut daha az kaldı” (en-Necm 53/9).

⁷³ “وَلَا خَمْسَةَ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا” “Beş kişi gizli konuşsa mutlaka altıncıları O’dur. Bundan az ya da çok olsalar, nerede bulunsalar mutlaka O, onlarla beraberdir” (el-Mücâdele 58/7).

⁷⁴ “قَالَ اتَّسَبَّحُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ” “İyi olanı, daha aşağı olanla mı değiştirmek istiyorsunuz?” (el-Bakara 2/61).

⁷⁵ “فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَلَيْهِمْ سَبْعُونَ” “En yakın bir yerde yenilgilerinden sonra yeneceklerdir” (er-Rûm 30/3).

⁷⁶ “ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يَعْرِفَنَ فَلَا يُؤَدِّينَ” “Onların tanınım incitilmemesi için en iyi olan budur” (el-Ahzâb 33/59).

yüzü gezegenini ifade etmektedir.⁷⁷ Bu manada el-A'râf 7/169. ayette İsrailoğulları için kullanılan, “يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَذَا الْأَدْنَى” (İsrailoğulları) bu dünyanın malını tercih ediyorlar” ifadesindeki “الأدنى” kelimesi, mekân ve zaman bakımından ahiretten önce yaşanan dünyayı ifade etmesi bakımından güzel bir örnektir.

“ed-Dünyâ” kelimesinin, “yakın” anlamında kullanıldığına dair oldukça net örneklerden biri de,

“إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى” “Siz, vadinin yakın, onlar da uzak kenarındaydılar”⁷⁸ ayetidir. “ed-Dünyâ” kelimesi, bu ayette yakınında olma anlamında kullanılmıştır.⁷⁹ Bu ayette görüldüğü üzere “دنى/denâ” fiilinden türeyen kelimeler, Kur’an’da “yakın olma” anlamına gelip mana bakımından “denî, alçak, değersiz, kıymetsiz, süflî, adi” gibi olumsuz manalar içermemektedir. İnsanların yaşadığı bu âleme yeryüzü anlamında “dünya” denmesinin sebebi, ahirete yakın olması nedeniyledir.⁸⁰

“الدنيا/ed-dünyâ” kelimesi, Kur’an’da çoğunlukla “الْحَيَاةُ/el-hayât” kelimesiyle beraber sıfat tamlaması şeklinde kullanılır. “Dünyâ” kelimesi, bu kullanımlarda ahiret hayatının karşılığı olarak insanların yaşadığı “ilk hayatı”⁸¹ ifade etmek üzere atmış dört yerde “الْحَيَاةُ الدُّنْيَا/el-hayâtü'd-dünyâ”, üç yerde “نا/nâ” zamirine bitişerek “حياتنا الدنيا/hayâtüne'd-dünyâ”,⁸² bir yerde “كم/küm” zamirine bitişerek “حياتكم الدنيا/hayâtükümü'd-dünyâ”⁸³ şeklinde “الْحَيَاةُ/el-hayât”; üç yerde “السَّمَاءُ الدُّنْيَا/es-semâü'd-dünyâ/en yakın gök”⁸⁴ şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanımlarda “dünyâ” kelimesi, yeryüzünün ismi değil; “el-hayât” ve “es-semâ” kelimelerinin sıfatı olup dünyadaki hayatın ahirete yakınlığını ve yine yeryüzüne en yakın olan semayı ifade etmektedir.⁸⁵

⁷⁷ Sa'îd, *el-Hâdi ila luğâti'l-'Arab*, 2: 69.

⁷⁸ el-Enfâl 8/42.

⁷⁹ İsfehânî, *Müfredât*, 318-319.

⁸⁰ Fîrûzâbâdî, *Okyânu'su'l-basît*, 4: 959.

⁸¹ Sa'îd, *el-Hâdi ila luğâti'l-'Arab*, 2: 69.

⁸² el-En'âm 6/29; el-Mü'minûn 23/37; el-Câsiye 45/24.

⁸³ el-Ahkâf 46/20.

⁸⁴ es-Sâffât 37/6; Fussilet 41/12; el-Mülk 67/5. Açıklamalar için bkz. Ebû Ubeyde Ahmed b. Muhammed el-Herevî, *el-Garîbine fi'l-Kur'an ve'l-hadis* (Beyrut: el-Mektebetü'l-'asriyye, 1999), 2: 654.

⁸⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2: 335.

Dünyâ kelimesi üç yerde “ثواب/sevâb” kelimesine bitişerek “ثواب الدنيا/sevâbü'd-dünyâ”,⁸⁶ bir yerde “متاع/metâ” kelimesiyle beraber “متاع الدنيا/metâ'ü'd-dünyâ”⁸⁷ ve bir yerde de “عَرَضَ/araza” kelimesiyle “عَرَضَ الدُّنْيَا/araza'd-dünyâ”⁸⁸ şeklinde dünya nimetlerini ifade etmek üzere “isim tamlaması” şeklinde kullanılmıştır. Bu kullanımlarda Allah, kâfirlerin tek tarafı olarak dünya nimetlerini istemelerini dile getirmiş ve bundan dolayı onları kınamıştır.⁸⁹ Dünyâ kelimesi pek çok ayette mevsûfu olan “الْحَيَاة/el-hayât” kelimesinin hafzedilmesiyle “الدنيا/ed-dünyâ” şeklinde tek başına kullanılmıştır.⁹⁰ Bu kullanımlarda da ifade edilen şey aslında “الْحَيَاة الدُّنْيَا/el-hayâtü'd-dünyâ/yakın hayattır.”⁹¹

“الدنيا/ed-dünyâ” kelimesi “en yakın” manasına geldiğine göre bu kelimeyle dünyanın veya dünya üzerindeki nimetlerin değersizliğini ifade etmek doğru değildir. İnsanların yeryüzünde işledikleri günahlar nedeniyle dünyanın değersiz olduğunu söylemek veya dünyâ kelimesine olumsuz anlam vermek yanlıştır. Ahiretteki ebedî nimetlerle kıyaslandığında dünyâ nimetlerinin değeri hiç kuşkusuz azdır. Fakat yeryüzünde değersiz bir nimet yoktur.

5. 2 “الدنيا/ed-Dünyâ” Kelimesinin “Değersiz” Anlamına Gelmesi

Bazı dilcilere göre “dünyâ” kelimesi “değersiz, süflî ve denî” gibi anlamlara gelen ve mastarı “دنائة/denâetün” ve “دنيى/denîün” olan hemzeli “دنا/denee” filinden türemiştir.⁹² “Dünyâ” kelimesine verilen olumsuz anlamlar, bu kelimenin “دنا/denee” filinden türediği kabulüne dayanmaktadır.⁹³ Araplar bir kavmin en kötü, en adi insanı için “رجل دنىي/racülün denîün” tabirini kullanırlar.⁹⁴ Ancak, dünyâ kelimesinin

⁸⁶ Âl-i İmrân3/145, 148; en-Nisâ' 4/134.

⁸⁷ en-Nisâ' 4/77.

⁸⁸ el-Enfâl 8/67.

⁸⁹ Kurtubî, *el-Câmî u li ahkâmî'l-Kur'an*, 8: 186.

⁹⁰ Abdülbâkî, *el-Mu'cemu'l-mufehres*, 262-263.

⁹¹ es-Semînu'l-Halebî, *Umdetu'l-huffâz fi tefsîr-i eşrafî'l-elfâz*, 2: 26.

⁹² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2: 335.

⁹³ Abdülkerîm b. İbrâhim el-Cilî, *el-İnsânu'l-kâmil fi ma'rifeti'l-evâhîr ve'l-evâil* (Beirut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1997), 132.

⁹⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1: 1021.

Kur'an'da böyle bir anlamda kullanıldığından söz etmek mümkün değildir.

“الدنيا/ed-dünyâ” kelimesinin manasını, “آخرة/âhîret” kelimesinin anlamından hareketle ortaya koymak daha tutarlı olur. Zira bu iki kelime Kur'an'da birbirinin zıddı olarak kullanılmıştır. “Âhîret”, “son, sonra gelen” anlamlarına gelen “آخِر/âhir” kelimesinin müennesidir. “Dünya”, ahiretten önceki; ahiret de dünyadan sonraki hayatı ve mekânı ifade etmektedir. Buna göre “dünyâ” kelimesinin değersiz ve kıymetsiz manasına gelen “دنيا/denee” fiilinden değil de; “yakın olma” anlamına gelen “دنى/denâ” fiilinden türediğini söylemek daha isabetlidir. Ayrıca, dünyâ kelimesinin “دنيا/denee” fiilinden türediğini kabul edersek, kötülüklerin de dünyadan kaynaklandığını kabul etmemiz gerekecektir. Ancak pek çok ayette de ifade edildiği üzere kötülük dünyayla ilgili bir husus değil, insanın “yaşantısıyla” alakalıdır.⁹⁵ Buna göre insana izafe edilerek oluşturulan olumsuz dünya algısı zahir olduğundan, dünya kelimesinin “دنى/denâ” fiilinden türediği görüşü daha tutarlı olmaktadır.⁹⁶

Bir başka görüşe göre de dünyâ kelimesi, ister hemzeli “دنيا/denee” isterse hemzesiz “دنى/denâ” fiilinden türesin her hâlükârda olumsuz bir anlam içeriğine sahip olup “değersiz” anlamına gelmektedir.⁹⁷

6. “el-Hayâtü'd-Dünyâ” Kavramının Anlamı

“الحياة الدنيا/el-Hayâtü'd-dünyâ” ifadesi sıfat tamlaması olup “en yakın hayat” anlamına gelmektedir. Bu ifadenin Kur'an'da “حياة الدنيا/hayâtü'd-dünyâ” şeklinde isim tamlaması olarak kullanılmamasına rağmen genellikle meallerde isim tamlaması olarak “dünya hayatı” şeklinde tercüme edilmektedir.⁹⁸ Kur'an'da bu kavramla ifade edilen şey “dünyanın hayatı” değil; ahiretten önceki hayattır.⁹⁹ Dolayısıyla bu kavramın geçtiği

⁹⁵ İbn Teymiyye, *Sırât-ı müstakim*, çev. Salih Uçan-Abdi Keskinsoy (İstanbul: Pınar Yay., 2002), 40-43.

⁹⁶ İsfehânî, *Müfredât*, 318.

⁹⁷ Muhammed b. Muhammed İbnu'l-Esir el-Cezerî, *en-Nihâye fî garibi'l-hadis ve'l-eser* (Mısır: el-Matba'atu'l-hayriyye, h. 1306), 2: 34-35; Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsbekânî, *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ* (Mısır: Matba'atu's-sa'âde, 1938), 7: 10.

⁹⁸ Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1975), 12; Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an* (Ankara: Akara Okulu Yay., 2004), 12.

⁹⁹ Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1: 335.

ayetlerde övülen ve yerilen dünya, yeryüzü gezegeni değil, insanların işledikleri güzel-çirkin fiilleridir.¹⁰⁰ Bu bağlamda Cürçânî (ö. 816/1413) isabetli bir şekilde “الحياة الدنيا/el-hayâtü'd-dünyâ” terkibine “hayatı” öne çıkararak insanı ahiretten uzaklaştıran “isteklerle” ilişkilendirmiştir.¹⁰¹

Kur'an, müslümanlarla ilgili olarak bazı ayetlerde şöyle demektedir: قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي “الحياة الدنيا خالصة يوم القيامة” De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı süsleri ve güzel rızıkları kim haram etti? De ki: Onlar, yakın hayatta inananlarıdır, kıyâmet günü de yalnız onlarındır” (el-A'râf 7/32); فَاتَّأَهُمْ “Allah onlara dünya hayatının nimetlerini ve ahiret nimetlerinin en güzelini verdi” (Âl-i İmrân, 3/148); رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِيمَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ “Rabbim, bana mülk verdin ve bana düşlerin yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Dünyada da, ahirette de benim dostum sensin!” (Yûsuf 12/101). Bu ayetlerde geçen “الحياة الدنيا”, “ثواب”, “الدنيا” ve “الدنيا” ifadeleri, Müslümanların yaşamlarıyla ilgili olup “olumlu” bir anlamda kullanılmıştır.

Allah, kâfirlerle alakalı olarak “الحياة الدنيا/el-hayâtü'd-dünyâ” ifadesinin olumsuz manada kullanıldığı bazı ayetlerde de şöyle demektedir: أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ “Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka nedir? Kıyâmet gününde de onlar azabın en şiddetlisine itilirler” (el-Bakara 2/85); زَيْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا “وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ “Inkâr edenlere dünya hayatı süslü gösterildi; (onlar) inananlarla alay ederler. Oysa korunanlar, kıyâmet gününde onlardan üstündürler” (el-Bakara 2/212); قَالُوا لَنْ نُؤْتِيَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرْنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا “Dediler ki: “Seni, bize gelen açık delillere ve bizi Yaratan'a tercih etmeyeceğiz. Yapacağımı yap, sen ancak bu yakın hayatta istediğini yapabilirsin” (Tâ hâ 20/72). Özellikle bu son ayetteki “الحياة الدنيا/el-

¹⁰⁰ Hidâyet Aydar, “Kur'an'da Geçen “el-Hayatü'd-Dünya” Kavramı Üzerine Bazı Mülâhazalar”, *İÜİF Dergisi* 5-6 (2002): 51.

¹⁰¹ Ali b. Muhammed el-Cürçânî, *Ta'rifât* (Kostantiniyye: Esad Efendi matbaası, h. 1300), 65.

hayâtü'd-dünyâ" ifadesi, Firavun'un, Hz. Musa'ya inanan kişilere karşı takındığı olumsuz tavrı ortaya koymaktadır.¹⁰²

Yukarıdaki ayetlerde görüldüğü üzere "الحياة الدنيا/el-hayâtü'd-dünyâ" tabirinin temel anlamı "yakın hayattır." Bu tamlama kâfirlerin hayatını dile getirdiğinde ise yan anlamı "değersiz hayat" olmaktadır. İlk anlamı zâtî, ikinci ise itibârîdir. "الحياة الدنيا/el-Hayâtü'd-dünyâ" tabiri Kur'an'da varlık dünyasıyla alakalı olarak olumsuz bir anlam taşımamaktadır.¹⁰³ Bu kavramın geçtiği yerlerde dünya/yeryüzü değil, insanların hayatı/yaşantı şekli dile getirilmektedir. Dolayısıyla bu tabirle yeryüzündeki "varlıkların değersiz" olduğunu ifade etmek doğru değildir.¹⁰⁴ Ayrıca Kur'an, yeryüzü için "dünyâ" kelimesini değil; "arz" kelimesini kullanır.

7. Kur'an'da "الأرض/el-Arz" Kelimesi

Kur'an, güneşin etrafında dönen yer küre için "الأرض" "el-arz" kelimesini kullanır ve onun kusursuz bir şekilde yaratıldığını bildirir. Çoğulu "أَرْضُونَ/erazûn" olan "الأرض/el-arz" kelimesi Kur'an'da 462, "dünyâ" kelimesi ise 115 yerde geçmektedir.¹⁰⁵ Mükemmel bir şekilde yaratılan arz ve üzerindeki nimetler, geçici bir özelliğe sahiptir. İnsan hayatı, burada devreye girmekte ve nimetler, kullanımları bakımından, olumlu veya olumsuz olarak insanın yaşamındaki yerlerini almaktadır. Mukayeseli ifade etmek gerekirse "الأرض/el-arz" kelimesi, dünyanın fiziksel yönünü ifade ederken; "الحياة الدنيا/el-hayâtü'd-dünyâ" tamlaması, insanların ahiretten önceki yaşamlarını anlatmaktadır.¹⁰⁶

"الدنيا/ed-dünyâ" kelimesi, "hayat" veya bir başka kelimeyle sıfat tamlaması olarak veya kendinden önceki "الحياة/el-hayât" kelimesi hazfedilerek sadece "الدنيا/ed-dünyâ" şeklinde geldiğinde, "isim" olarak değil "sıfat" olarak kullanılır. Zamanla, "الحياة الدنيا/el-hayâtü'd-dünyâ" tamlaması

¹⁰² Mehmet Vehbi, *Hülâsatu'l-beyân fi tefsiri'l-Kur'an* (İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1979), 8: 3314-3315.

¹⁰³ Altıntaş, "İslâmî Anlayışa Göre "el-Hayâtü'd-Dünya" Kavramını Yorumlama Bıçimleri", 139.

¹⁰⁴ el-Enbiyâ 21/16; es-Secde 32/7; ed-Duhân 44/38.

¹⁰⁵ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemu'l-mufehres*, 26-33; 262-263.

¹⁰⁶ Ahmet Coşkun, "Kur'an-ı Kerim'in Dünya ve Ahirete Bakışı", *EÜİF Dergisi* 5/4 (1987): 269.

masındaki “الدنيا/ed-dünyâ” kelimesi, sıfat olarak değil de “arz” kelimesinin yerine isim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun neticesinde arzdeki her şey dünyâ kelimesi bağlamında değerlendirilmiş, yeryüzündeki varlıklara insanların yanlış yaşayışlarından dolayı olumsuz bir gözle bakılmış ve sonuçta Kur’an’ın dünyayı kötülediği, insanları ondan yüz çevirmeye çağırdığı zannedilmiştir.¹⁰⁷

Oysaki Kur’an’a göre arz, Allah’ın varlığını ortaya koyan sayısız kevnî ayetlerle doludur. Bunlar her dilde aynı mesajı taşımaktadır. Kur’an’a göre, asıl olan yaşadığımız dünya değil, burada işlediğimiz amellerle kazanacağımız ebedî ahirettir. Ancak bu realite dünyanın kötü olduğu anlamına gelmemektedir. Dünya ve ahiret birbirini çağrıştıran kelimelerdendir.¹⁰⁸ Kur’an’a göre ne dünya ahiretsiz ne de ahiret dünyasız düşünülebilir. İyi amellerinin karşılığı olarak Müslümanların cennete, kötü amellerinin sonucu olarak inanmayanların cehenneme girmesi, değer veya değersizliğin yeryüzü/dünya ile değil insanların “amelleriyle” alakalı olduğunu ortaya koymaktadır. Zira cehenneme giden insanlar dünyayı değil, kendilerini kınayacaklardır.¹⁰⁹ Çünkü bu sonucu hazırlayan dünya değil, onlardır.¹¹⁰

Dünya, insanın zarurî ihtiyaçlarını karşılaması bakımından bir nimettir. Nitekim “Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilikler ver”¹¹¹; “O ki, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı”¹¹² ayetleri, malın/servetin nimet olduğunu göstermektedir.¹¹³ Dünya mutluluğu ile ahiret mutluluğu birbirine zıt olmadığı gibi ahiret mutluluğunu kazanmak için dünya nimetlerinden uzak durmak da gerekmemektedir.¹¹⁴ Dünyada zenginlik içinde yaşayan muttaki bir mümin cenneti elde edebilir. Hatta zengin Müslümanın fakire kıyasla zekât vererek, infakta bu-

¹⁰⁷ Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an’ın Temel Kavramları* (İstanbul: Yeni Boyut, 1997), 95.

¹⁰⁸ Toshihiko İzutsu, *Kur’an’da Allâh ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ty.), 105.

¹⁰⁹ en-Nebe’ 78/40. Ayrıca bkz. el-Bakara 2/95; el-Mâide 5/80; el-Enfâl 8/51; el-Kehf 18/57; el-Hacc 22/10...

¹¹⁰ İbrâhîm 14/22.

¹¹¹ el-Bakara 2/201.

¹¹² el-Bakara 2/29.

¹¹³ el-A’râf 7/156; Yûnus 10/64; en-Nahl 16/122.

¹¹⁴ Bursevî, *Rûhu’l-meânî*, 2: 135-137.

lunarak, hac-umre görevini ifa ederek, ihsanda bulunarak daha fazla sevap işleme imkânı vardır.¹¹⁵

İslam'ın, dünyayla alakalı kötilediği şeyi anlayabilmek için, Kur'an'ın ilk muhatapları olan putperest Arapların dünyaya nasıl baktıklarını tespit etmek gerekmektedir. Cahiliye Arapları ticaretle uğraştıkları için peşin elde edilen maddî şeylere düşkünlüydü. Dolayısıyla onların nazârında karşılığı ahirette verilecek mükâfata inanmaları oldukça zordu.¹¹⁶ Kur'an, onların bu tutumlarını her zaman yermiştir. Bu kişilerin elde ettikleri maddî zenginlik, zahiren gösterişli olmakla birlikte Allah'a inanmadıkları için ahirette sahiplerine bir fayda sağlamayacaktır.¹¹⁷

8. Kur'an'da Dünya-Ahret Dengesi

Kur'an, ahiret hayatını dünya hayatıyla karşılaştırırken şuna dikkat çeker: Dünya malı hayra yönlendirilmediğinde faydası sadece bu hayata aittir. Buna karşılık ahiret daha değerlidir.¹¹⁸ İnfak edilen malın en önemli özelliği, getirisinin ebedî cennet sermayesine dönüşmesi ve Allah'ın rızasının elde edilmesidir. "Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan hayır için gizli ve açık harcayanlar, asla batmayacak bir ticaret umarlar".¹¹⁹ "Asla batmayacak ticaret", helal yollarla elde edilen malın, hayra yönlendirilmesiyle elde edilebilir.

Müslümanın, eylemleri ve yaşantısı ile dünya-ahiret dengesini bozmaması gerekmektedir. Nitekim Allah, Hz. Muhammed'de olmayan şeyleri nafaka olarak isteyen eşlerini uyarmıştır.¹²⁰ Yine bir cuma günü sahabilerin mescidde hutbe okuyan Hz. Muhammed'i bırakıp gelen kervana doğru koşmaları,¹²¹ Bahreyn'e cizye toplamak için gönderilen Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın Medine'ye döndüğünü öğrenenlerin her za-

¹¹⁵ Muhammed Abdülhey el-Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye*, çev. Ahmed Özel (İstanbul: İz Yay., 2003), 1: 88-94.

¹¹⁶ İskender Şahin, *Semantik Analizler Işığında Kur'an'da Diriliş Gerçeği* (Ankara: Segâ Yay., 2011), 181-197.

¹¹⁷ el-Hadîd 57/20.

¹¹⁸ en-Nisâ' 4/74; et-Tevbe 9/38; er-Ra'd 13/26.

¹¹⁹ Fâtır 35/29.

¹²⁰ el-Ahzâb 33/28-29.

¹²¹ el-Cum'a, 62/11.

mankinin aksine sabah namazında Mescid-i Nebevi'yi doldurmaları,¹²² Mekke'nin fethinden sonra yapılan savaşlarda elde edilen ganimetlerin dağıtımında münakaşaların çıkması,¹²³ Abdullah b. Ömer, Osman b. Maz'ûn ve Ebu'd-Derdâ gibi sürekli ibadetle meşgul olmak isteyen sahabilerin istekleri Allah ve Peygamber tarafından tasvip edilmemiştir.¹²⁴

Risâlet döneminden kısa bir süre sonra Müslümanlar arasında mezhebî, siyasî konularda tartışmalar başladı.¹²⁵ Sonuçta toplumun bir bölümü kendini lükse kaptırıp ahireti ihmal ederken, diğer bir bölümü de ahirete yönelip dünyayı dışlamayı tercih etti. Zamanla dünyadan el etek çekip ahireti önceleyenlerin sayısı arttı. Dünya hayatını terk edip bir köşeye çekilenler zâhid, evliya ve örnek insanlar olarak kabul edildi. Bunun sonucunda dünyadan nefret etmenin bir fazilet olduğunu işleyen kitaplar ve tasavvufî menkıbeler çoğaldı. Ardından da *dünya* kelimesi bütün günahların ve değersizliklerin simgesi hâline geldi ve büyük bir anlam değişimine uğradı.¹²⁶ Nihayetinde mutasavvıflar, dünyayı çirkin ve uygunsuz kelimelerle zemmeder oldular.

Hz. Musa ile ilgili haberlerin birinde, Allah'ın dünyaya şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Eğer zengini karşıladığın gibi fakiri karşılamazsan, öğrendiğin her şeyi toprağa göm! Fakirliğin sana doğru geldiğini gördüğün zaman, ‘Merhaba ey salihlerin şîârı/süsü ve alameti!’ de. Zenginliğin sana yöneldiğini gördüğünde ise şöyle de: ‘Bu, yaptığım bir günahın daha dünyadayken peşin verilmiş cezasıdır.’”¹²⁷

Dünya ve zenginlik hakkında yapılan bu tür yanlış değerlendirmelerin, Kur'an açısından kabul edilmesi mümkün değildir. Zira “dünyanın adi bir şey” olarak tanımlanması, yaratmayla alakalı bir husustur. Bu da ister istemez Allah'ın, dünyayı adi olarak yarattığını gündeme

¹²² Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahihu'l-Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yay., 1992), “Cizye”, 1; Müslim, “Zühd”, 6.

¹²³ Buhârî, “Menâkibü'l-Ensâr”, 1; Müslim, “Zekât”, 12.

¹²⁴ Buhârî, “Savm”, 56; “Nikâh”, 1. Cahiliye Araplarının âdetleri için bkz. Mehmet Tözluyurt, “Kur'an'da Yer Alan Geleneklerin Farklı Bir Açıdan Değerlendirilmesi”, *Bilimname: Düşünce Platformu* 26, (2014): 133-156.

¹²⁵ İslam mezhepleri arasında yaşanan dinî ve siyasi tartışmalar hakkında detaylı bil için bkz. Recep Önal, *Ebü'l-Berekât en-Nesefî ve Kelamî Polemikleri* (Bursa: Emin Yay., 2017), 193-430.

¹²⁶ Altıntaş, “İslâmî Anlayışa Göre “el-Hayâtü'd-Dünya” Kavramını Yorumlama Biçimleri”, 139.

¹²⁷ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-kulûb*, 1: 407.

getirmektedir. Böyle bir düşüncenin Kur'an'la bağdaştırılması mümkün değildir. Öte taraftan zenginlik-günah eşleştirmesi de Kur'an açısından kabul edilebilir bir bakış açısı değildir. Zira fakirlik salihlerin, zâhidlerin, velilerin şiarı ise zengin peygamber ve Müslümanların şiarı nedir? Hiç kimsenin erişemeyeceği kadar muazzam servet sahibi olan Hz. Süleyman, Hz. Davut ve sahabilerden Hz. Osman, Hz. Ebu Bekr, Hz. Hatice gibi Müslümanlar hangi günahlarından dolayı zengin olmuşlardır? Kaldı ki Kur'an'a göre çalışmak ve bunun sonucunda elde edilen zenginlik, Allah'ın insanlara lütfettiği bir "nimettir". Bu nimetin elde edilmesi, kulun işlediği bir günahattan dolayı değil; insanın çalışmasının, bir başka ifadeyle emeğinin sonucudur.

Kur'an zengin ve fakir Müslümanları sahip olduklarından dolayı değil, imanları ve bu doğrultuda yaptıkları iyi amellerden dolayı övmüştür. Kur'an'da fakirliğin mutlak anlamda övüldüğüne dair hiç bir ayet bulunmamaktadır. Buna mukabil, zengin muttaki Müslümanların özellikle zekât, infak ve ihsan bağlamında övüldüklerine dair pek çok ayet bulunmaktadır. Nihayetinde insanın dünya nimetlerine ilgi duyması mesken, giyinme, beslenme gibi fitrî ve aslî ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır.¹²⁸ Bu zarurî ihtiyaçlar için Allah'tan rızık¹²⁹ istemek ve bunlar için çalışmak Allah ve ahiret sevgisine aykırı değildir. Önemli olan, insanın dünya nimetlerini kendisini uhrevî saadetten mahrum edecek şekilde kullanmamasıdır.

Sonuç

"الحياة الدنيا/en yakın hayat" tabiri insanların ahiretten önceki yaşamlarını dile getirmektedir. Sıfat tamlaması olan bu kavramı, isim tamlaması olarak "dünya hayatı" şeklinde tercüme etmek ve buradan hareketle yeryüzünü, üzerindeki nimetleri kötölemenin ya da bunları kötülüğün kaynağı olarak görmenin Kur'anî bir temeli yoktur. Dolayısıyla böyle bir yaşamı, ideal bir hayat olarak takdim eden bazı mutasavvıf-

¹²⁸ Abdurrahmân b. Muhammed b. Haldûn el-Hadrâmî, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir (İstanbul: İmaj Baskı, 2004), 1: 75; Yakup Bryıkoğlu, "Tefsir Geleneği Açısından Şevkani'nin Fethu'l-Kadir'indeki Bazı Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2014): 113.

¹²⁹ el-Ankebût 29/17; Sâd 38/35; el-Cum'a 62/10.

ların öne sürdükleri zühd anlayışının yeniden Kur'an bağlamında gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Kur'an, yaratılıştan bahsederken genelde "sema" ve "arz" kelimelerini kullanır. Cemâl sıfatının bir gereği olarak Allah, arzdaki her şeyi en güzel şekilde yaratmıştır. Bu ise arzın/dünyanın zâtı itibarıyla değerli olduğunu göstermektedir. Kanaatimizce kâfirler için hayatı oyun ve eğlence olarak tasvir eden ayetlerden hareketle yeryüzünü veya dünya nimetlerini değersiz görmek, Kur'anî bir temele dayandırılmaz. Zira peygamberlerin ve de onlara tabi olan müminlerin hayatı, oyun ve eğlenceden uzaktır. Dünya ve hayat, Allah'a ibadet etmek için yaratılmıştır. Dolayısıyla dünya, üzerindeki varlıklarla sanal bir yer değil, ahirete hazırlık yapmak için yaratılan geçici bir âlemdir.

Kâfirler için hayat; kadın, altın, giysi, süs eşyası, eğlence ve soyla övünmeden ibarettir. Her ne kadar bazı ayetlerde bu gibi nimetlere yönelik olumsuz ifadeler kullanılsa da aslında yerilen bunların kullanıcıları olan inançsız insanlardır. Kur'an'ın yerdiği hayat, ahireti elde etmeye vasıta yapılmayan bir yaşamı içermektedir. Ancak inançsızların böyle bir hayat yaşaması, dünya üzerindeki nimetleri ve hayatı her insan için mutlak anlamda değersiz hâle getirmez.

Kaynakça

Abbâd, İsmâil. *el-Muhîtu fi'l-luğa*. thk. Muhammed Yâsîn. Beyrut: 'Âlemü'l-kütüb, 1994.

Abdulbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemu'l-mufehres li elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1990.

Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfu'l-hafâ*. Kahire: Mektebetu'l-kudsî, h. 1351.

Altıntaş, Ramazan. "İslamî Anlayışa Göre "el-Hayâtü'd-Dünya" Kavramını Yorumlama Biçimleri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2003): 129-159.

Ateş, Süleyman. *Kur'an-ı Kerîm ve Yüce Meâli*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1975.

Aydar, Hidayet. "Kur'an'da Geçen "el-Hayâtü'd-Dünya" Kavramı Üzeri-

- ne Bazı Mülâhazalar”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5-6 (2002): 23-53.
- Aydın, Hayati. *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2000.
- Bıykoğlu, Yakup. “Tefsir Geleneği Açısından Şevkani'nin Fethu'l-Kadir'indeki Bazı Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi”. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2014): 95-118.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil. *Sahihu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-beyân*. İstanbul: Osmaniye Matbaası, 1926.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh*. Mısır: Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, 1956.
- Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman. *et-Tezkira fi'l-va'z*. thk. Ahmed Abdulvehhab Fetih. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, h. 1406.
- Cevzî, Cemâluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman. *Saydu'l-hâtir*. Dimeşk, Dâru'l-kalem, 2004.
- Cevziyye, İbnu'l-Kayyim. *el-Fevâid*. çev. Abdullah Tuncer. İstanbul: Polen Yayınları, 2006.
- Cezerî, Muhammed b. Muhammed İbnu'l-Esîr. *en-Nihâye fi garîbi'l-hadis ve'l-eser*. Mısır: el-Matbaatu'l-hayriyye, h. 1306.
- Cîlî, Abdülkerîm b. İbrâhim. *el-İnsânu'l-kâmil fi ma'rifeti'l-evâhir ve'l-evâil*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- Coşkun, Ahmet. “Kur'an-ı Kerim'in Dünya ve Ahirete Bakışı”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/4 (1987): 267-283.
- Cündioğlu, Düccane. *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kitabevi Yayınevi, 1999.
- Cürçânî, Ali b. Muhammed. *Ta'rîfât*. Kostantiniyye: Esad Efendi Matbaası, h. 1300.
- Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Mâverdî. *Edebu'd-dünyâ ve'd-dîn*. Kostantiniyye: Matba'atu'l-cevâib, h. 1299.
- el-Muallakâtu's-Seb'a*. çev. Şerafettin Yaltkaya. İstanbul: MEB Yayınları, 1985.
- Essemînu'l-Halebî, Ahmed b. Yusuf. *Umdetu'l-huffâz fi tefsîr-i eşrafi'l-elfâz*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye, 1996.
- Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-luğâ*. Kahire: Dâru'l-Mısriyye, 1964.

- Fazlurrahman. *Ana Konularıyla Kur'an*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 1996.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed. *İhyâu 'ulûmi'd-dîn*. Beyrut: Dâru'l-ma'rife, ty.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed. *Kimyâyı saâdet*. çev. Ali Arslan. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 2004.
- Gazzâlî, Ebû Hamid Muhammed. *Kitâbu'l-hikme fî mahlûkâtillâh*. Mısır: Matba'atü'n-Nîl, 1903.
- Güngör, Erol. *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1998.
- Güngör, Mevlüt. "Kur'an ve Kâinat Kitabı". *Tasavvuf Dergisi* 16 (2006): 107-124.
- Han, Fethullah. *Kur'an ve Kâinat Ayetleri*. çev. Safiye Gülen. İstanbul: İnkılâb Yayınevi, 1988.
- Hanbelî, İbn Receb. *Câmi'u'l-ulûm ve'l-hikem*. çev. Ali Kaya. İstanbul: Semerkand Yayınevi, 2007.
- Herevî, Ebû Ubeyde Ahmed b. Muhammed. *el-Garîbine fî'l-Kur'an ve'l-hadîs*. Beyrut: el-Mektebetü'l-'asriyye, 1999.
- Hocaoğlu, Durmuş. *Laisizm'den Millî Sekülerizm'e*. Ankara: Selçuk Yayınevi, 1995.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Zekeriyâ. *Mu'cemu mekayisi'l-luğâ*. thk. Abdüsselam Muhammed Harun. Beyrut: Dâru'l-cîl, ty.
- İbn Haldûn, Abdurrahmân b. Muhammed el-Hadrâmî. *Mukaddime*. çev. Halil Kendir. İstanbul: İmaj Baskı, 2004.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Sami b. Muhammed Selâme. byy.: Dâru tayyibe, 1999.
- İbn Manzûr. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru lisâni'l-'Arab, 1970.
- İbn Side, Ebu'l-Hasan Ali b. İsmâil. *Kitâbu'l-muhassas*. Mısır: el-Matba'atu'l-kübrâ, h. 1316.
- İbn Teymiyye. *Surât-ı müstakîm*. çev. Salih Uçan-Abdi Keskinsoy. İstanbul: Pınar Yayınevi, 2002.
- İsbehânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah. *Hilyetu'l-evliyâ*. Mısır: Matba'atu's-saâde, 1938.
- İsfehânî, Râgıb. *Müfradâtü elfâzi'l-Kur'an*. Dimeşk: Dâru'l-kalem, 1997.

- İsfehânî, Râgıb. *Tafsîlu'n-neş'eteyn ve tahsîlu's-sa'âdeteyn*. çev. Mevlüt F. İslamoğlu. İstanbul: Pınar Yayınevi, 1996.
- İzutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, ty.
- Kâdî Abdulfettah. *Esbâb-ı nüzü'l*. çev. Salih Akdemir. Ankara: Fecr Yayınevi, 1995.
- Kefevî, Ebu'l-Bekâ Eyyub b. Musa. *el-Külliyâtul-ulûm*. Bulak: Dâru't-tibâ'ati'l-âmire, h. 1281.
- Kettânî, Muhammed Abdülheyy. *et-Terâtibu'l-idâriyye*. çev. Ahmed Özel. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Konevî, İsmâil. *Hâşiyetu'l-Konevî alâ tefsîri'l-Beydavî*. İstanbul: Dersââdet, ty.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1993.
- Kutub, Seyyid. *fî Zilâli'l-Kur'an*. Beyrut-Kahire: Dâru's-şurûk, h. 1412.
- Mekkî, Muhammed b. Ali b. Atiyye Ebû Tâlib. *Kûtu'l-kulûb*. thk. Asım İbrahim. Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 2005.
- Mes'ûd, Cübrân. *er-Râid*. Buyrut: Dâru'l-ilmî'l-melâyîn, 1967.
- Muhammed Esed. *The Message of the Qur'an*. Gibraltar: Dar al Andalus, 1984.
- Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî. *el-Eşbâh ve'n-nezâir fi'l-Kur'âni'l-kerîm*. çev. M. Beşîr Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2004.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. Haccâc. *Sahîhu Müslim*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Oğuz, Muhammed İhsan. *Hayât-ı Dünya ve Ahiret*. İstanbul: Mehmet İhsan Oğuz Vakfı Yayınevi, 1990.
- Önal, Recep. *Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye Göre İslam Dışı Dinler*. Bursa: Emin Yayınları, 2013.
- Önal, Recep. *Ebû'l-Berekât en-Nesefî ve Kelamî Polemikleri*. Bursa: Emin Yayınları, 2017.
- Öztürk, Mustafa. "Kur'an'ın Değer Sisteminde Dünya ve Dünyevî Hayatın Anlamı". *Tasavvuf Dergisi*16 (2006): 65-86.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an-ı Kerim Meali*. 3. Basım. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur'an'ın Temel Kavramları*. İstanbul: Yeni Boyut, 1997.

- Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefâtihu'l-gayb*, (Beyrut: Dâru ihyai't-türâsi'l-'Arabi, h. 1420.
- Sa'îd, Hasan. *el-Hâdî ila luğâti'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Lübnân, 1991.
- Şahin, İskender. *Semantik Analizler Işığında Kur'an'da Diriliş Gerçeği*. Ankara: Sega Yayınevi, 2011.
- Şâtibî, Ebû İshâk. *el-Muvâfakât fî usûli's-şerî'a*. çev. Mehmet Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân an te'vil-i âyi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2001.
- Tantavî, Ali b. Mustafa. *Nûr ve Hidâye*. Arabistan: Dâru'l-münâra, 2009.
- Tatlı, Alican. "Zühd Açısından Hadislerde Dünya". Doktora tezi, Marmara Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- Tayyâr, Ahmed b. Nasır. *Hayâtü's-selef beyne'l-kavl ve'l-'amel*. Arabistan: Dâru İbni'l-Cevzî, h. 1433.
- Tehânevî, Muhammed Ali el-Fârûkî. *Keşşâfu istilâhâti'l-funûn*. Kâhire: Mektebetu'n-nahdâti'l-Mısıryye, 1963.
- Tözluyurt, Mehmet. "Kur'an'da Yer Alan Geleneklerin Farklı Bir Açından Değerlendirilmesi". *Bilimname: Düşünce Platformu*26/1 (2014): 133-156.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Değerler, Kültür ve Sanat*. İstanbul: yy., 1996.
- Vehbi, Mehmet. *Hülâsatu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1979.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- Zebidî, Muhammed Murtezâ. *Tâcu'l-'arûs*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994.
- Zemahşerî, Muhammed b. Ömer. *el Keşşâf an hakâik-i gavâmidi't-tenzîl ve uyûni't-te'vil*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye, 1995.